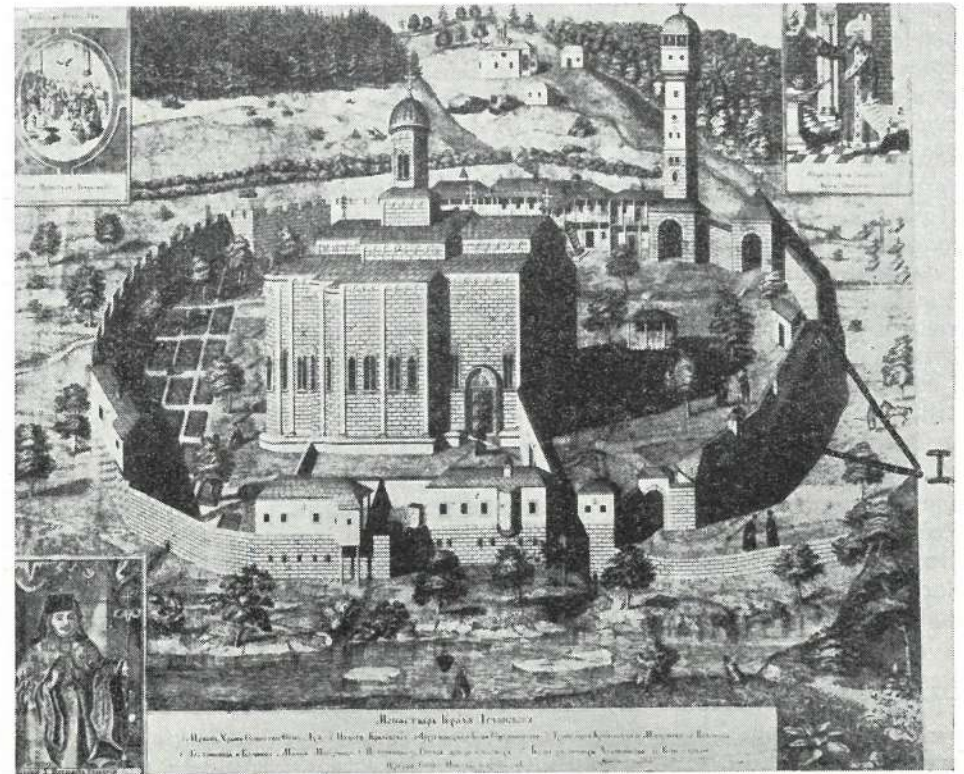

NA KOME SE MESTU NALAZILA DEČANSKA BOLNICA

Relja KATIC

Srpske srednjovekovne bolnice predstavljaju ne samo vrlo zanimljivo već i vrlo značajno područje jugoslovenske istorije medicine. Naša ispitivanja su pokazala da su neke od njih doživele sličan razvoj kao bolnice u zemljama u kojima on nije bio ometan. To je slučaj sa kotorskom Bolnicom sv. Krsta, najstarijom srpskom gradskom bolnicom, osnovanom 1289. godine, u doba Stefana Uroša II Nemanjića. Ona je 1740. spojena sa kotorskom vojnom bolnicom u Gradsku bolnicu koja i danas postoji¹. Nasuprot tome, neke od njih su gotovo do danas zadržale svoj srednjovekovni karakter. Tako, na primer, Hilendarska bolnica na istom mestu i pod sličnim uslovima postoji i danas. Sem toga, naša ispitivanja su pokazala da sve stare srpske bolnice nisu bile manastirskog tipa, i da se u našim manastirskim bolnicama nisu uvek bavili lečenjem bolesnika samo kaluđeri. U prilog ovim tvrđenjima govore sledeće činjenice. Osnivači kotorskih bolnica bili su razni esnafi a ne kaluđeri. Za svoju bolnicu u Carigradu Stefan Uroš II Nemanjić »našao je mnoge vešte lekare«, dok za upravnika Dečanske bolnice Stefan Uroš III Nemanjić nije postavio igumana, kao što je to bio slučaj u Hilendarskoj i Studeničkoj bolnici, već upravnika koji je u svojim pravima i dužnostima bio nezavisan od igumana².

Od svih srpskih srednjovekovnih bolnica za nas je najzanimljivija Dečanska bolnica, zato što su u njoj lečeni bolesnici od četiri vrste oboljenja, a nigde se ne pominje da je to slučaj sa ostalim bolnicama. Po svoj prilici, ovde je tako bilo postupljeno zato što je njen osnivač proveo sedam godina u zatočenju (1313—1320) u Pandokratorovom manastiru u Carigradu, koji su osnovali Jovan Komnen (1118—1143) i žena mu Irina. Tamo se, još od njegovog osnivanja (1136. godine), nalazila jedna od najčuvenijih carigradskih bolnica. O njenom uređenju govori se i u tipiku ovog manastira. Propisi za njeno uređenje su tako značajki izrađeni da mi i danas, posle toliko vekova, ostajemo zadivljeni pred njima. Pošto je pored ove bolnice živeo dugi niz godina, Uroš III mogao je da se upozna sa njenim uređenjem, pa zato i on prvi u Srbiji osniva bolnicu sa specijalističkim odeljenjima. Zbog toga je Dečanska bolnica od značaja ne samo za našu jugoslovensku već i opštu istoriju medicine.

Manastir Dečane

Kada je reč o ovoj bolnici, nesumnjivo je da je za nas od interesa i to na kome se mestu ona nalazila. Po biografu Grigoriju Camblaku, to je bila posebna zgrada sa posebnom crkvom izvan manastirskih zgrada (»...zato načini i drugi manastir tri stadija daleko od velike obitelji...«). Ako se polazi od toga da je tvrđenje Camblakovo tačno, a ono se mora tako uzeti, jer on je bio iguman manastira, što znači ličnost koja je morala biti najbolje obavestena o ovome, onda bi se moglo pretpostavljati da se bolnica nalazila na brdu iznad manastira, pored iskopina crkve sv. Nikole ili pored glavnog druma, na mestu na kome je danas pravoslavno groblje, u kome je, isto tako, porušena crkva.

Na bakrorezu manastira Dečana (izradio ga je 1745. godine, po želji patrijarha Arsenija IV, karlovački slikar G. Stojanović), celo zapadno krilo zgrade — gde se do drugog svetskog rata nalazio Prizrenski konak — označeno je u objašnjenjima brojem 6 kao »Gostionica i bolnica«, što se vidi i na priloženoj fotografiji Stojanovićevog bakroreza, a mi smo ga označili sa rimskim I. Sudeći po ovome, Dečanska bolnica u to doba nalazila se u sklopu ostalih manastirskih zgrada, a ne izvan njih, kako to veli Camblak. U prilog ovome govori jedan raniji zapis Longina rasofora, našeg poznatog književnika

i umetnika (1574—1586), u kome on za sebe veli da je bolovao od neke teške neizlečive bolesti, zbog čega se nalazio u gnojnim ranama, »... što me ljuto bole«. Vrlo verovatno da bi se njegov boravak u manastiru Dečanima, pored ostalog, mogao vezati i za postojanje bolnice³.

Za nas su navedene činjenice o mestu gde se nalazila bolnica sasvim verodostojne, dok bi se postojanje manastirske bolnice u krugu manastirskih zgrada moglo protumačiti samo tako da je bolnica zbog opšte političke situacije u okolini manastira, koji je bio stalno pljačkan, bila premeštena u sam manastir. Poznato je da su Dečani prvi put bili opusteli posle kosovske bitke i da ih je tada obnovila kneginja Milica, što se vidi i iz njene povelje. Situacija je docnije bila sve teža, o čemu govore mnogobrojna dokumenta sačuvana u manastirskom arhivu. Stanje je naročito bilo pogoršano u razdoblju između izrade bakroreza do pred kraj XVIII veka kada je bolnica prestala i da postoji. U prilog ovome išla bi i činjenica da su u ovom periodu Dečani bili skoro sasvim opusteli, sve dok ih nije obnovio arhimandrit Danilo rodnom iz Paštrovića, i zato dobio naziv »obnovitelj Dečana«.

Iz svega izlazi da je Dečanska bolnica, zbog bezbednosti, posle propasti srpske države premeštena u manastirske zgrade i da je tu bila do 1745. godine. Prema tome, ona je verovatno prestala da postoji između 1745—1790. godine, što znači da se od naših manastirskih srednjovekovnih bolnica, posle Hilandarske, Dečanska bolnica najduže održala, skoro pet punih vekova (1330—1790. godine).

L I T E R A T U R A

¹ Katić R., Bolnice starog Kotora, Zbornik radova Instituta za medicinska istraživanja Srpske akademije nauka, LXVI, 7, 1959, str. 49, 57. — ² Katić R., Medicina kod Srba u srednjem veku, Posebna izdanja SAN, CCCX, 12, 1958, str. 165—175. — ³ Katić R., Srpska medicina do XVIII veka (u pripremi za štampu).

SARADNICI